پارتی بایکۆتکردنی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستانی ڕاگەیاند

مەکتەبی سیاسی پارتی ڕایگەیاند، بە بەرژەوەندی گەل و نیشتمانەکەمانی دەزانین کە پارتیمان نەچێتە ژێر باری پەسەند کردنی بڕیاری نادەستوریی و سیستەمەکی سەپێنراو لە دەرەوەی ئیرادەی گەلی هەرێمی کوردستان و دامەزراوە دەستورییەکانی و بەشداری هەڵبژاردنێک نەکات کە بە نایاسایی و نادەستوری و لەسایەی سیستەمیکی سەپێنراودا بەڕێوەبچێت.

ئەمڕۆ دووشەممە، مەکتەبی سیاسی پارتی دیموکراتی کوردستان کۆبوویەوە و تێیدا بڕیاری بایکۆتکردنی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستانی ڕاگەیاند کە بڕیارە ڕۆژی 10ی حوزەیرانی داهاتوو بەڕێوەبچێت.

مەکتەبی سیاسی پارتی ڕایگەیاند، ”لەسۆنگەی تێگەیشتنمان لە ڕێگە و بەرپرسیارێتی مێژووییمان لە پاراستنی مافە ڕەواکانی گەلی کوردستان و سیستەمی دیموکراسی و فیدراڵی عێراق، هەروەها ڕەوایی نەدان بە هەڵبژاردنێکی نا دەستوری و نا دیموکراسی، و وەستانەوە لە بەرامبەر سەرجەم ئەو پێشێلکارییانەی دەستور کە لەلایەن دادگای باڵای فیدراڵییەوە بەرامبەر هەرێمی کوردستان و دامەزراوە دەستورییەکانی ئەنجام دەدرێت بەگشتی، و سەپاندنی هەموارە نادەستورییەکانی یاسای هەڵبژاردنی خولی شەشەمی پەرلەمانی کوردستان بەتایبەتی، بە بەرژەوەندی گەل و نیشتمانەکەمانی دەزانین کە پارتیمان نەچێتە ژێر باری پەسەند کردنی بڕیاری نادەستوریی و سیستەمەکی سەپێنراو لە دەرەوەی ئیرادەی گەلی

هەرێمی کوردستان و دامەزراوە دەستورییەکانی و بەشداری هەلبژاردنێک نەکات کە بە نایاسایی و نادەستوری و لەسایەی سیستەمیکی سەپێنراودا بەڕێوەبچێت".

دەقی بەیاننامەکەی مەکتەبی سیاسی پارتی دیموکراتی کوردستان

جەماوەری بەڕێزی کوردستان و عێراقئاشکرایە پارتی هەر لەسەرەتای دامەزراندنییەوە، خەباتی کردووە بۆ وەدیهێنانی مافە ڕەواکانی گەلی کوردستان و چەسپاندنی دیموکراسییەت، وەك دوو ئامانجی لەیەکدی دانەبڕاو، لەو باوەڕەوە کە تەنها لەڕێگەی بەدیموکراسی کردنی سیستەمی حوکمڕانی عێراقەوە مافە ڕەواکانی گەلی کوردستان دێنەدی. لەو سۆنگەیەشەوە جەنابی سەرۆك بارزانی، لەیەکەمین رۆژەکانی ڕاپەڕینی بەهاری 1991دا، بۆ بەرجەستە کردنی دەستکەوتەکانی گەلی کوردستان و پاراستنیان و پیادەکردنیان بەشێوەیەکی دروست، بانگەشەی بۆ ئەنجامدانی (هەڵبژاردنێکی ئازاد) وەك بنەمای دامەزراندنی حوکمڕانییەکی دیموکراسی لەهەرێمدا کرد، هەر بۆیەشە هەمیشە پارتیمان داکۆکیکار بووە لە فەراهەم کردنی بنەماو پێوەرەکانی هەڵبژاردنێکی ئازاد و بێگەرد کە خۆیان دەبیننەوە، لانی کەم، لە بوونی یاسایەکی هەڵبژاردنی دادپەروەرانە کە گەرەنتی نوێنەرایەتی کردنی سەرجەم چین و توێژ و پێکهاتەکانی گەلی کوردستان لەپەرلەمان بکات و دەرگای دەنگدان و خۆپاڵاوتن بۆ زۆرترین ژمارەی هاووڵاتیان بکاتەوە و کەمترین دەنگ لەنوێنەرایەتی بەفیڕۆ بچێت و ڕەنگدانەوەی وویست و ئیرادەی کۆمەڵگا بێت، ئەوە سەرەڕای ئەوەی کە سەرپەرشتیکردن و بەڕێوەبردنی پرۆسەی هەڵبژاردن لەلایەن دەزگایەکی سەربەخۆ و بێلایەن و شارەزا و شەفافەوە لەسەرجەم قۆناغەکانیدا، بە مەرجی سەرەکی پاك و بێگەردیی پرۆسەکە زانیوە، بەشێوەیەك کە متمانەی دەنگدەر و لایەنە بەشدارەکان بە هەڵبژاردنەکە بپارێزێت و پتەو بکات.

لەسۆنگەی هەستکردن بەو ئەرك و بەرپرسیارییەوە بووە کە لەماوەی ساڵانی ڕابردوودا، بەهەموو شێوەیەك لەگەڵ لایەنە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان و عێراق کارمان کردووە، تا سەرجەم هەڵبژاردنەکان بە شێوەیەکی دروست و دستوری بەڕێوە بچن بە تایبەتی هەڵبژاردنی خولی شەشەمی پەرلەمانی کوردستان لەکاتی خۆیدا، لەو پێناوەشدا بەشدارێکی جیددی بووین لەسەرجەم گفتوگۆ و کۆبوونەوەکانی لایەنە سیاسییەکانی هەرێم و عێراق، بۆ گەیشتن بە لێکتێگەیشتن و سازان و کۆدەنگی لەسەر بابەتەکانی پەیوەست بە یاسای هەڵبژاردن. بەڵام دوای ئەوەی بابەتی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان بردرایە بەردەم دادگای باڵای فیدراڵی، سەرەڕای ئەوەی کەیسەکە، بەبێ پاساو و بێ ڕەچاوکردنی مافە دەستورییەکانی گەلی هەرێمی کوردستان لە هەڵبژاردنی دامەزراوەیەکی گرنگی وەك پەرلەمان، ماوەیەکی زۆر دواخرا تا دەرکردنی بڕیاری کۆتایی ژمارە (83 وموحدتیها 131 و 185/اتحادیە/2023) لە رۆژی 21ی شوباتی 2024، بەتایبەتیش دوای دەرچوونی پاشخان (حیپیات)ی بریارەکەی دادگا لەسەر یاسای هەلبژاردنی پەرلەمانی کوردستان کە وردەکاری زیاتری نادەستوریی بەرامبەر هەرێم تێدایە و درێژەی ئەو زنجیرە بریارە نادەستوریانەیەتی کە لەماوەی چوار ساڵی رابردوو بەرامبەر هەرێمی کوردستان داویەتی، لەهەمان کاتدا

ئەوەی تێبینیمان کرد و لەکاتی خۆیدا ڕای گشتیشمان لێ ئاگادار کردەوە، بریتییە لە پێشێلکارییە زەق و مەترسیدارەکەی دەستور لە بڕیارەکەی دادگای باڵای فیدراڵیدا بۆ لەباربردنی سیستەمی دیموکراسی هەرێم، و هەوڵێکە بۆ گەڕاندنەوەی عێراق بۆ سیستەمی مەرکەزی، کە دەکرێت لەم خاڵانەی خوارەوەدا روونیان بکەینەوە:

1) دادگای باڵای فیدراڵی بە هەموارکردنەوەی جومگە گرنگەکانی یاسای هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان، لە ماددەکانی پەیوەست بە دیاریکردنی سیستەمی بازنەکانی هەڵبژاردن و کۆتای پێکهاتەکان و ژمارەی کورسییەکان و لایەنی سەرپەرشتیار و لایەنی تایبەتمەند بە یەکلایی کردنەوەی تانەکانی هەڵبژاردن، سەرەڕای ئەوەی پێشێلی ماددەکانی (117 و 121)ی دەستوری کردووە کە تایبەتن بە گەرەنتی کردنی سەربەخۆیی دەسەڵاتی یاسادانانی هەرێم، لەهەمان کاتدا پێشێلکاری زەقی ماددەی (6)ی دەستوریشی کردووە کە جەخت دەکاتەوە لەسەر ئەوەی دەستاودەستکردنی دەسەڵات بەشێوازێکی دیموکراسیانە و بەپێی ڕێوشوێنە دەستورییەکان دەبێت، لەکاتێکدا ئەو هەموارکردنانە دەبێتە هوی شێواندنی سیستەمی دیموکراسی.

2) بە نەهێشتنی کورسی کۆتای پێکهاتەکان لەیاسای هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستاندا، یەکێك لە گەرەنتییە سەرەکییەکانی هەڵبژاردنێکی ئازاد و بێگەرد و هەلی یەکسان و دادپەروەرانی لەهەرێمدا پێشێلکرا، چونکە سەرەڕای ئەوەی کە ئەوە پێشێلکردنی ویست و ئیرادەی هاووڵاتیانی هەرێمە لەمامەڵەکردن لەگەڵ بابەتێکی هەستیاری وەك پێکەوە ژیان و یەکتر قەبوڵکردندا، کە بووەتە ناسنامەی سەقامگیری و ئاشتەوایی کۆمەڵایەتی هەرێم، لەلایەکی دیکەشەوە ناکۆکە لەگەڵ ماددەکانی (٤٩/ بڕگەی یەکەم) و (125)ی دەستور و یاسای هەڵبژاردنی ئەنجومەنی نوێنەران و ئەنجومەنی پارێزگاکانی عێراق و ماددەکانی (2) و (25) لە پەیمانی نێودەوڵەتی مافە مەدەنی و سیاسییەکان (ICCPR)، کە عێراق لە ساڵی 1971 پەسندی کردووە و پێوەی پابەندە، کە هەموویان جەخت دەکەنەوە لەسەر ڕەچاوکردنی نوێنەرایەتیکردنی هەموو پێکهاتەکانی گەل لە ئەنجومەنە هەڵبژێردراوەکاندا و بەشداریکردنیان لە بەڕێوەبردنی کاروباری گشتیدا.

3) دوورخستنەوەی دەسەڵاتی دادوەریی هەرێمی کوردستان لە یەکلایی کردنەوەی تانەکانی پەیوەست بە پرۆسەی هەڵبژاردنەوە، کە لە ماددەی (شەشەم دووبارە/ بڕگەی چوارەمـ)ـی یاسای هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستاندا دیاریکراوە، و سپاردنی ئەو تایبەتمەندییە بە دەستەیەکی دادوەریی سەر بە (مجلس القچا□و الاعلی)ی فیدراڵی، زێدەڕۆییەکی مەترسیدارە لەسەر دەسەڵاتی دادوەریی هەرێم، چونکە لەلایەك پێشێلکردنی سەربەخۆیی هەرێمەکانە، و لەلایەکی تریشەوە لادانێکی بێ پاساوی ئەوپیادە کردنە ئاساییەیە کە لەمەو پێش لە بەڕێوەبردنی هەڵبژاردنەکانی هەرێمدا لەلایەن کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانی فیدراڵییەوە پەیڕەو دەکرا، بەوەی هەمیشە دەستەیەکی دادوەریی لە دادگای پێداچوونەوەی هەرێم تانەکانی تایبەت بە هەڵبژاردنەکانی یەکلایی دەکردەوە.

4) بڕیارە یەک لە دوای یەکەکانی دادگای باڵای فەدرالی بوونەتە هۆی پێشێلکردنی پرەنسیپی جیاکردنەوەی دەسەڵاتەکان، بەشێوەیەك دادگا خۆی خستۆتە پێگەی دەسەڵاتی یاسادانان و جێبەجێکردن، و هەندێك دەسەڵات و تایبەتمەندی بەخۆی داوە کە لە دەستوردا بۆی دیاری نەکراوە. بەتایبەتی ئەو کاتەی بڕیاری هەڵوەشاندنەوەی یاسای نەوت و غازی هەرێمی کوردستان ژمارە (22)ی ساڵی 2007 ی دەرکرد، بەپشت بەستن بە ماددەی (110)ی دەستور، سەرەڕای نەبوونی هیچ بڕگەیەکی تایبەت بە سامانی نەوتیی لەو ماددەیەدا، لەکاتێکدا لە دەستوردا ماددەی (112) تایبەت کراوە بە سامانی نەوت و گاز، کە بەڕوونی جەخت لەسەر چۆنیەتی بەڕێوەبردنی ئەو سامانە بەهاوبەشی لەنێوان حکومەتی فیدراڵی و هەرێمەکاندا دەکات. سەرەڕای ئەوەی لە ماددەی (115)دا جەخت لەوە کراوەتەوە کە لەو پرس و بوارانەی دەکەونە چوارچێوەی دەسەڵاتە هاوبەشەکانەوە، هەرێمەکان دەسەڵاتی یاسادانانیان هەیە، لەوەش زیاتر لەکاتی ناکۆکی لەنێوان یاسای فیدراڵی و یاسای هەرێمەکان لەو بوارانەدا، ئەولەویەت بە یاسای هەرێمەکانە.5) جگە لەو پێشلکارییە دەستوریانەی لە بڕیارەکانی دادگای باڵای فەدرالی بەرامبەر یاسای هەڵبژاردن کراون، چەند ڕێکارێکی دیکەی ناتەندروست گیراونەتەبەر کە کەی پرۆسەی هەڵبژاردنی خولی شەشەمی پەرلەمانی کوردستان دەخەنە ژێر پرسیاری جدیەوە، لەوانە بەبەشکردنی نزیکەی (400) هەزار دەنگدەری هەرێمی کوردستان لەدەنگدان، کە دەکاتە %20ی کۆی ئەو دەنگدەرانەی بایەمەترییان کردووە، بەبیانوی نەخوێندنەوەی پەنجەمەریان، هەروەها بابەتی نادادپەروەری لە دیارکردنی کورسیەکانی پارێزگای هەڵەبجەدا.

6) دوای رووخانی رژیمی پێشو دەرکەوت کە عێراقی فرەنەتەوە و فرە ئایین و ئاینزا، بەیەك پێکهاتە بە شێوەیەکی دروست بەڕێوە ناچیت، بویە (هاوبەشی و سازان و هاوسەنگی) بوون بە بنەمای ڕێکەوتنی هەموو لایەنە سیاسیەکان بە ئەوەی عێراق بە هەمووان بێت و هاووڵاتی هەست بە بەرپرسیاریەتی بکات، بەڵام بەداخەوە سیاسەتی وەلانان و دەستوەردان و برسیکردن و برینی بودجە و مووچە و هەروەها سیاسەتی جێبەجێکردنی ماددەکانی دەستور بەشێوەی ئینتقائی، کەمەڕێك هەنگاون بە بچوککردنەوەی قەوارەی دەستوریی هەرێمی کوردستان و بوون بە بنەما بە ئیدارەدانی ئەم وڵاتە، سەرەڕای ئەمەش پارتیمان لە هەوڵ و کوششی خۆی نەوەستا بە راستکردنەوەی ئەم لادان و شێوازی حوکمرانیە کە پێچەوانەی رۆحی دەستورە، بەڵام دەسەلاتدارانی بەغدا پەرۆشییان پیشان نەداوە بە راستکردنەوەی ئەو لادانە دەستوریانە.

لە بەرەنجامی ئەو ڕاستیانەی سەرەوە و پێشلکردنی بەشێک لەماددەکانی دەستور و بەڕەچاوکردنی ئەوەی کە خودی پێکهاتەی ئەستای دادگای باڵای فیدراڵی نادەستورییە و بەردەوام لەبڕیارەکانی پێیوەست بە هەرێمی کوردستان، پێشێلی مافە دەستوریەکانی کردووە و دەیەوێت ئەو دەستکەوتانەی گەلەکەمان کە بە خەبات و تێکۆشان و خوێنی شەهیدەکانمان و ئەنفالکراوان و کیمیابارانکراوان وەدەستی هێناون، بە بڕیاری سیاسی و نادەستوری لە گەلی کوردستانی بستێنێتەوە.

هاووڵاتیانی بەرێز؛لێرەدا لایەنەکانی هاوپەیمانی ئیدارەی دەوڵەت دەخەینە بەردەم بەڕپرسیارێتی نیشتمانی لەجێبەجێنەکردنی دەستور و تەواوی خالەکانی رێکەوتنی سیاسی و ئیداریی پێکهێنانی کابینەی ئێستای حکومەتی عێراق بەسەرۆکاتی بەرێز محمد شیاع سودانی، بەپێچەوانەشەوە ناتوانین بەردەوام بین لە پرۆسەی سیاسی دا.هەروەها بۆ ڕای گشتی ناوخۆیی عێراقی و نێودەوڵەتی رادەگەیەنین، سەرەڕای متمانە بەخۆبونمان و بە پشتیوانیی گەڵی کوردستان بەوەی کە چۆن لە ساڵی 1992 تا ئێستا لەسەرجەم هەڵبژاردنەکاندا زۆرینەی خەلکی کوردستان متمانەیان بەپارتیمان بەخشیوە، ئێستاش بروامان بەخۆمان و گەلەکەمان هەیە کە هێزی یەکەمی کوردستانین، بەڵام لەسۆنگەی تێگەیشتنمان لە پێگە و بەرپرسیارێتی مێژوویمان لە پاراستنی مافە ڕەواکانی گەلی کوردستان و سیستەمی دیموکراسی و فیدراڵی عێراق، هەروەها ڕەوایی نەدان بە هەڵبژاردنێکی نا دەستوری و نا دیموکراسی، و وەستانەوە لە بەرامبەر سەرجەم ئەو پێشێلکاریانەی دەستور کە لەلایەن دادگای باڵای فیدراڵیییەوە بەرامبەر هەرێمی کوردستان و دامەزراوە دەستورییەکانی ئەنجام دەدرێت بەگشتی، و سەپاندنی هەموارە نادەستوریەکانی یاسای هەڵبژاردنی خولی شەشەمی پەرلەمانی کوردستان بەتایبەتی، بە بەرژەوەندی گەل و نیشتمانەکەمانی دەزانین کە پارتیمان نەچێتە ژێر باری پەسەند کردنی بریاری نادەستوریی و سیستەمێکی سەپێنراو لە دەرەوەی ئیرادەی گەلی هەرێمی کوردستان و دامەزراوە دەستورییەکانی و بەشداری هەلبژاردنێک نەکات کە بە نایاسایی و نادەستوری و لەسایەی سیستەمیکی سەپێنراودا بەڕێوەبچێت.

مەکتەبی سیاسی پارتی دیموکراتی کوردستان

18-3-2024